

Krahel, Tadeusz

Katalog pergaminów Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk

Studia Teologiczne 4, 231-232

1986

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ks. FADEUSZ KRAHEL

KATALOG PERGAMINÓW BIBLIOTEKI LITEWSKIEJ AKADEMII NAUK

Centralna Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie posiada bardzo bogaty dział rękopisów, liczący około 200 tysięcy jednostek inwentaryzacyjnych, w tym 1 500 pergaminów. Na temat tych zbiorów ukazało się już szereg publikacji, jak np. *Rankraščių rinkiniai. Lietuvos TSR Mokslu Akademijos Centrinės Bibliotekos XI–XX ančių rankraščių fondu trumpa apžvalga* (Wilnius 1963), *Feodaliniu žemes valdu Lietuvoje inventuriu aprašymas* (Oprac. V. Abramavičius. Vilnius 1963), czy zestawiony przez E. Treinienę *Rankraščių rinkiniu rodykle* (Wilnius 1977).

Szczególnie cenny jest opublikowany w 1980 r. w Wilnie *Katalog pergaminów*, zestawiony przez Rimantą Jasasą (*pergamentu katalogas*, Vilnius 1980 Lietuvos TSR Mokslu Akademija Centre Biblioteka 8 ss. 620). Zawiera on opis 1 400 pergaminów, znajdujących się w 6 kolekcjach pergaminów w Oddziale Rękopisów wspomnianej biblioteki: F 1 – Pergamentu rinkinys B (Zbiór pergaminów B), zawierający 628 jednostek z lat 1187–1868; F 2 – Pergamentai rusu kalba (Pergaminy w języku rosyjskim) – 75 jed. z 1503–1614; F 3 – Pergamentiniu raštu rinkinys (Zbiór dokumentów pergaminowych) – 115 jed. z 1415–1670; F 4 – Pirmoji pergamentu kolekcija (Pierwsza kolekcja pergaminów) – 60 jed. od 1505–1713 r.; F 5 – Antroji pergamentu kolekcija (Druga kolekcja pergaminów) – 82 jed. od 1448–1779 r.; F 6 – Vilniaus kapituolos fondo pergamentai (Pergaminy ze zbiorów wileńskiej kapituły) – 440 jed. z lat 1387–1922. Pergaminy znajdują się i w innych zbiorach Oddziału Rękopisów, ale tamte nie weszły do interesującego nas katalogu.

Wśród opisanych pergaminów, głównie dokumentów, znajduje się również pergaminowa księga, zawierająca kopie dokumentów wileńskiej kapituły katedralnej z lat 1390–1614 (nr 13 s. 23: *Liber privilegiorum* 3. Kopie od roku 1390–1614. Przywileje kapituły katedralnej wileńskiej...) oraz księga przywilejów i dokumentów miasta Lublina (nr 1 188 s. 466: *Jura et privilegia civitatis Lublinensis*). Poszczególne dokumenty z tych ksiąg nie są opisane.

Pergaminy zaprezentowane w katalogu pochodzą od końca XII w. do 1935 r. Najstarsze 10 pergaminów stanowią dokumenty papieży, biskupów poznańskich i książąt polskich, dotyczące domu joannitów w Poznaniu (z lat 1187/1193–1362). Najstarszym pergaminem z Litwy jest dokument króla Władysława Jagiełły z 17 II 1386 r., uposażający dobrami ziemskimi katedrą wileńską – kościół zamkowy św. Stanisława i Władysława (nr 12 s. 22–23). Ostatnim pergaminem z białostockiego (nr 1400 s. 532) jest dokument z września 1935 r., którym korpus podoficerów zawodowych 5-ego pułku piechoty legionów nadał pułkownikowi Tadeuszowi Pełczyńskiemu godność prezesa honorowego podoficerskiego funduszu oszczędnościowo-pożyczkowego.

Z opisanych w księdze dokumentów 453 pochodzi od królów polskich i wielkich książąt litewskich, zaczynając od Jagiełły i Witolda, a kończąc na Stanisławie Augustie Poniatowskim. Z kancelarii Zygmunta Starego wyszło 109 tych pergaminów, a Zygmunta Augusta – 64. Najwięcej dokumentów pochodzi z wieku XVI – 640, do 1500 – 127, z XVII w. – 291, z XVIII – 227 i z ostatnich dwóch wieków – 118. Z XX w. jest tylko 11 dokumentów, które, z wyjątkiem wspomnianego już ostatniego pergaminu odnoszą się do diecezji wileńskiej. 8 z nich dotyczy bpa Edwarda Roppa, jego nominacji na biskupa wileńskiego w dniu 9 XI 1903 r. (nr 1390–1397 s. 529–531). Natomiast pergamin nr 1398 z 15 I 1922 r. (s. 531) jest dokumentem papieża Benedykta XV, podnoszącym katedrę wileńską do rangi bazyliki mniejszej. Z tego samego dnia i od tego samego papieża pochodzi dokument następny, dotyczący uroczystości 400-lecia kanonizacji św. Kazimierza w kościołach wileńskich (nr 1399 s. 531).

Prezentowane w katalogu dokumenty są napisane w języku łacińskim, polskim, ruskim (używany w kancelarii Wielkiego Księstwa Litewskiego), rosyjskim, niemieckim, francuskim.

Bardzo wiele dokumentów dotyczy spraw kościelnych biskupstwa wileńskiego, mniej żmudzkiego. Zresztą wystarczy wspomnieć, że sam zbiór pergaminów z archiwum kapituły wileńskiej liczy 440 jednostek. Wśród opisanych w katalogu pergaminów są papieskie dokumenty nominacyjne na biskupów, fundacje kościołów i klasztorów, erekcje parafii, nadania na rzecz biskupstwa, kapituły, klasztorów itd. Szczególnie dużo dyplomów dotyczy biskupów wileńskich, katedry wileńskiej i kapituły, franciszkanów w Wilnie. Szereg dokumentów stanowi także bardzo cenne źródło do dziejów miast Białostocznego i Bielska Podlaskiego, Drohiczyna, Goniądza, Kleszczel, Knyszyna, Supraśla i Tykocina.

Dokumenty w katalogu zostały ułożone chronologicznie. Na opis pergaminu składają się następujące elementy: 1. Numer porządkowy. 2. Początek dokumentu i istotna jego treść w oryginalnym języku. Opuszczone słowa zaznaczone są wielokropkiem. 3. Data i miejsce wystawienia dokumentu. 4. Dane o stanie pergaminu, piśmie, pieczęciach, ilości wierszy, języku dokumentu i formacie. Jeśli jest to pergamin z wielu kart, podana jest ich ilość. 5. Zwięzłe podanie treści dyplomu w języku litewskim. 6. Poniżej z prawej strony podana jest sygnatura pergaminu. 7. Z lewej strony u dołu znajduje się skrót wydawnictwa, jeśli dokument był już drukowany. Część bowiem dokumentów była już publikowana w takich wydawnictwach, jak *Opisania rękopisów oddzielenia Wilenskiej Publicznej Biblioteki* (T. 1-5. Wilno 1895-1906), *Rękopisowo oddzielenie Wilenskiej Publicznej Biblioteki* (Wilno 1871) czy *Kodeks dyplomatyczny katedry i diecezji wileńskiej* (T. 1. Kraków 1948).

Katalog zawiera 6 ilustracji, a na końcu posiada indeks miejscowości i indeks osobowy, które ułatwiają korzystanie z dzieła.

Wydawnictwo to jest bardzo cenne dla badaczy przeszłości Litwy, Białorusi i Polski. Udostępnia bowiem w jakimś stopniu tak wiele dokumentów w jednym dziele. Pozostawia jednak pewien niedosyt. Czytającemu nasuwają się bowiem wątpliwości, czy przyjęto dobry sposób podawania istotnej treści dokumentów. Czyniono to przez podanie początku oryginalnego tekstu, a dalej tylko istotnych słów (według uznania opracowującego), z których można byłoby zorientować się w treści. Opuszczone słowa zostały wykropkowane. Z tak podanej treści niestety nie dowiadujemy się wielu rzeczy, które też są ważne dla historii. Jak bowiem można zorientować się w treści np. dokumentu króla Jagiełły dla katedry wileńskiej, liczącego 84 wierszy w *Kodeksie dyplomatycznym katedry i diecezji wileńskiej* (nr 1 s. 6-8), gdy tymczasem w omawianym katalogu tę treść z wykropkowaniami mamy zaledwie w 8 wierszach. (nr 12 s. 22-23). Przy takim podawaniu treści aż się prosi o porządne rejestry. A tymczasem mamy bardzo ogólnikowo podaną treść w języku litewskim, np. w wypadku wspomnianego już dokumentu Jagiełły podano: *Lietuvos vyriausiojo kunigaikščio Jogailos raštas, kurio Vilniaus pilies bažnyčia-katedrą apdovanoja valdomis* (Dokument wielkiego księcia litewskiego Jagiełły, obdarzający posiadłościami ziemskimi kościół zamkowy-katedrę w Wilnie). Przykładowo regest tego dokumentu, podany przez ks. Jana Fijałka i Władysława Semkowicza w *Kodeksie dyplomatycznym...* (s. 1) jest następujący „Król Władysław Jagiełło kościołowi na zamku wileńskim pod wezwaniem św. Stanisława i Władysława, mającemu być za zezwoleniem papieża stolicą biskupią, nadaje: 1) zamek Tauroginie z przyległą włością i wsiami Łabonary i Malaty, oraz włości Dubrowo, Werki i Bakszty; 2) ogród przy mieście Wilnie obok ogrodu Gasztołda; 3) część miasta Wilna z placami i domami od strony zamku; 4) kamienicę w obrębie murów zamku z czterema domami drewnianymi i dwoma placami; 5) dziesiątą rybę z jazu na Niemnie dla użytku stołu biskupiego”.

Z pewnością R. Jąsas, przygotowując katalog, brał pod uwagę możliwości wydawnicze, obszerność dzieła i to wpłynęło na zastosowanie takiej właśnie metody opisu pergaminów. Ten jednak sposób prezentowania treści dokumentów budzi poważne zastrzeżenia i to jest, moim zdaniem, jedyny minus tego bardzo jednak wartościowego i pięknie wydane dzieła.

J. Ratzinger *Eschatologia – śmierć i życie wieczne*, przekład M. Węclawski, Poznań 1985, ss. 272.

Redakcja Księgarni Świętego Wojciecha w Poznaniu wydała książkę J. Ratzingera pt. *Eschatologia – śmierć i życie wieczne (Eschatologie – Tod und Ewiges Leben)*, w przekładzie M. Węclawskiego. Stanowi ona tom IX serii: *Kleine Katholische Dogmatik* von Johann Auer und Joseph Ratzinger i ukazuje dorobek dwudziestu lat wykładów autora na temat eschatologii.

Kardynał Józef Ratzinger jako teolog nawiązuje do tradycji augustyńskiej, a jego myśl skupia się szczególnie wokół Kościoła jako wspólnoty braterstwa, Ciała Chrystusa i Eucharystii – „Kościoła wiary w Boga, który stał się człowiekiem i przyrzekł nam życie wbrew śmierci”.

Prezentowana tu praca składa się, poza spisem treści (5-7), wykazem skrótów (8-9), przedmowy (11-14), wprowadzenia (15-31), indeksu nazwisk (259-262), indeksu rzeczowego (263-266) i skorowidzu odniesień do tekstów (267-270) – z trzech części:

1. Problem eschatologiczny jako pytanie o istotę chrześcijaństwa w ogóle (32-83); 2. Śmierć i nieśmiertelność. Indywidualny charakter tego, co eschatologiczne (84-180); 3. Życie przyszłe (181-270).

W pierwszej części autor stawia problem: Czy eschatologia „jako nauka o rzeczach ostatecznych” stanowi istotę chrześcijaństwa? Rozwinął go w następujących zagadnieniach: dane egzegezy biblijnej (32-69), słowo i rzeczywistość w spojrzeniu naszej epoki – panorama rozwiązań (61-77), prowizoryczny